

УДК 347.122
DOI

ПОХІДНИЙ ПОЗОВ: ДЕЯКІ ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ ТА СУДОВА ПРАКТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Загоруй Л.М., Загоруй І.С.

DERIVATIVE ACTION: CERTAIN LEGISLATIVE CHANGES AND JUDICIAL PRACTICE UNDER MARTIAL LAW

Zagoruy L.M., Zagoruy I.S.

У статті досліджено інститут похідного позову в господарському судочинстві як механізм корпоративного контролю та відповідальності посадових осіб товариств. Авторами проведено комплексний аналіз судової практики застосування похідного позову під час дії воєнного стану в Україні у період 2022-2024 рр. Проаналізовано нормативні засади, деякі наукові підходи, ключові рішення Верховного Суду та тенденції розвитку відповідальності посадових осіб.

З'ясовано, що воєнний стан в Україні докорінно не змінює нормативну природу й базові ознаки похідного позову, визнаного чинним законодавством, не трансформує його доктринальну сутність та правові умови притягнення посадових осіб товариства до відповідальності. Утім, як підтверджує судова практика, спостерігається зміщення акценту на процесуальний бік застосування інституту похідного позову та зростання кількості таких позовів у період війни, що очевидно зумовлено посиленням корпоративного контролю над посадовими особами у кризових економічних умовах.

Ключові слова: *похідний позов, корпоративна відповідальність, збитки, посадова особа, господарський процес, судова практика, воєнний стан, міноритарні акціонери.*

Постановка проблеми. Питання корпоративної відповідальності посадових осіб є одним із ключових для забезпечення стабільності бізнесу, захисту інвесторів і функціонування належного корпоративного управління. В умовах воєнного стану, який зумовив дестабілізацію економічного середовища, руйнування виробничих ланцюгів, релокацію підприємств, скорочення найманих працівників та втрату активів для багатьох юридичних осіб, питання ефективного менеджменту і відповідальності посадових осіб господарських товариств набуває особливої актуальності.

Воєнний стан також суттєво вплинув на правозастосування у сфері корпоративного управління. У цьому контексті похідний позов стає не лише засобом компенсації збитків, але й важливим інструментом запобіжного контролю та відповідальності посадових осіб. В цілому, як свідчить практика, суди враховують вплив бойових дій, окупації або зупинки виробництва в умовах воєнного стану при оцінці дій керівників. Однак, Верховний Суд наголошує, що воєнний стан не звільняє від обов'язку діяти добросовісно, але впливає на оцінку вини. Тому, дослідження теми щодо пред'явлення

похідного позову до посадової особи товариства, з урахуванням змін у чинному законодавстві та судовій практиці, не втрачає актуальності.

Стан дослідження. З огляду на розвиток інституту похідного (непрямого) позову в Україні, науковці, зокрема Т. Степанова, Ю. Попов, І. Спасибо-Фатєєва, Ю. Симонян, А. Колупаєв, А. Єфименко, О. Колток, Р. Сабодаш, С. Короед, О. Кологайда та інші досліджували різні питання в цій сфері. Автори проаналізували поняття та ознаки похідного позову, його місце у господарському судочинстві, питання відповідальності посадових осіб господарських товариств, зарубіжний досвід, історію виникнення та перспективи правового регулювання в країні та інше.

Враховуючи теоретичну й практичну значущість інституту похідного позову це питання було предметом дисертаційної роботи Л. Островської на тему: «Непрямі (похідні) позови: міжнародний досвід та законодавство України» (2008). У монографії «Субсидіарна відповідальність кінцевих бенефіціарних власників (засновників, учасників, акціонерів) і посадових осіб за зобов'язаннями юридичної особи – боржника: проблеми теорії і практики реалізації доктрини зняття корпоративної вуалі» В. Махінчук акцентує увагу на правових проблемах та практичних аспектах застосування доктрини зняття «корпоративної вуалі» в українському праві (2020).

Водночас, зміни, що відбуваються в державі, в господарському судочинстві та загалом у судовій практиці безумовно впливають на механізм корпоративного управління. Зважаючи на це, питання функціонування інституту похідного позову залишається актуальним і привертає до себе увагу особливо в контексті введення воєнного стану в Україні. Це пов'язано з такими вагомими чинниками як евакуація, знищення

або пошкодження майна, складнощі з виконанням договірних зобов'язань, а також виникнення інших ризиків. За цих умов посилюються корпоративні суперечки, спричинені неефективним, неналежним управлінням під час кризових ситуацій.

Враховуючи зазначене метою цієї статті є дослідження питання щодо похідного позову в господарському судочинстві з урахуванням змін чинного законодавства та судової практики, яка склалась за період дії воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Похідний позов є важливим інструментом в механізмі корпоративного контролю, що дозволяє учаснику юридичної особи звертатися до суду в інтересах товариства у разі бездіяльності або неналежних дій його органів управління. Зосередимося на основних аспектах цієї теми, акцентуючи увагу на змінах в законодавстві та в судовій практиці. У 2025 році Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) доповнено статтею 99-1 в якій зазначено, що посадові особи товариства – це керівник (одноосібний виконавчий орган), голова та члени колегіального виконавчого органу, голова та члени наглядової ради або ради директорів, ліквідатор, голова та члени комісії з припинення (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії), головний бухгалтер, корпоративний секретар, а також голова та члени іншого органу товариства (крім консультативного), якщо утворення такого органу передбачено законом або установчими документами товариства, є посадовими особами такого товариства [1]. В такий спосіб законодавцем розширено коло осіб, які належать до посадових осіб та несуть персональну відповідальність перед товариством. Вказаний перелік, а його можна змінювати, визначається установчими документами.

Отже, на день пред'явлення вимог до посадової особи товариства передовсім потрібно з'ясувати чи не було внесено змін щодо статусу цієї особи в установчих

документах, а надалі конкретизувати за що відповідає посадова особа. Донедавна в цьому питанні можна було посилалися на частину 2 статті 89 Господарського кодексу України (далі – ГК України) де визначалось, що посадові особи несуть відповідальність за шкоду та збитки, завдані ними господарському товариству [2]. В загальному форматі, це був прототип фідуціарних обов'язків, закріплених згодом в ЦК України (частина 2 стаття 99-1). Після того як в Україні розпочався процес «дерегуляції та декодифікації» ГК України, норми щодо корпоративних прав поступово вивели з ГК України (з 28 серпня 2025 року ГК України втратив чинність), а їх регулювання перенесли до спеціальних законів – Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та «Про акціонерні товариства». Фідуціарні (довірчі) обов'язки посадових осіб товариства передбачили, як уже зазначалось, у статті 99-1 ЦК України, де, зокрема на посадових осіб покладено зобов'язання діяти в інтересах товариства, розумно, добросовісно та в межах повноважень, відповідати за збитки, завдані товариству. Ба більше, частиною 5 статті 26 Закону України «Про товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначено спеціальні підстави солідарної відповідальності посадових осіб та учасників товариства, якщо посадові особи винні у введенні в оману учасників товариства щодо його фінансового стану, що призвело до здійснення неправомірних виплат [3]. А статтею 92 ЦК України встановлена солідарна відповідальність за збитки, завдані юридичній особі, членами органу юридичної особи та іншими особами, які відповідно до закону чи установчих документів виступають від імені юридичної особи та порушують свої обов'язки щодо представництва, хоча не є посадовими особами.

У статті 89 ГК України (втратив чинність) одночасно використовувалось два терміни «шкода» і «збитки» (курсив авторів – Л.З., І.З.). Вважаємо, що така юридична

конструкція була не випадковою і мала конкретне правове навантаження, тобто законодавець розрізняв зміст цих термінів. Загальновідомо, що поняття «шкода» має широкий зміст та включає не лише майнові, а й немайнові наслідки (як-то, моральні, репутаційні порушення тощо). Збитки – поняття вужче, це майнова шкода: реальні збитки та упущена вигода (статті 22 ЦК України). З огляду на вищезазначене, вважаємо, що одночасне використання термінів в одній нормі було не дублюванням, а уточненням того, що саме законодавець хоче охопити такою конструкцією. Цей підхід мав і практичне значення, зокрема, для уникнення спорів про обсяг відшкодування та для коректного визначення предмета позову, оскільки предмет спору може включати різні елементи шкоди, які потрібно чітко вказати. Втім, у частині 7 статті 30 та статті 54 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) передбачено, що до посадової особи пред'являється позов про відшкодування збитків. Відтак, існувала колізія норм в цьому питанні між ГПК України та ГК України (до втрати чинності).

Підхід цивільного та господарського права в частині розмежування шкоди і збитків загалом збігався. Однак, господарське законодавство виділяло окремий спеціальний вид збитків – господарські (комерційні) збитки до складу якого включали штрафні санкції, втрати від інфляції, додаткові операційні витрати, компенсацію знецінення основних фондів тощо. Таким чином, господарське законодавство використовувало термін «збитки» як спеціальну господарсько-правову категорію з розширеним складом збитків порівняно з цивільним правом. Після скасування ГК України відмінності формально зникли, але їх доцільно враховувати у правозастосуванні, оскільки судова практика продовжує посилалися на раніше напрацьовані підходи.

Станом на сьогодні, відповідно до статті 99-1 ЦК України, посадова особа товариства відповідає за збитки, завдані товариству,

тобто після скасування ГК України залишився цивільно-правовий підхід. Вважаємо, що такий підхід є вужчим, але він корелюється з частиною 7 статті 30 та статтею 54 ГПК України.

Притягнення посадової особи товариства до відповідальності за збитки, завдані юридичній особі, є способом захисту інтересів юридичної особи. Позов, з яким учасник юридичної особи може звернутись від імені цієї юридичної особи, дістав назву «shareholder's derivative action» або «derivative suit» (похідний позов) [4, с. 58], оскільки у разі задоволення позовних вимог учасника він не отримує безпосередніх виплат, їх отримує підприємство, на захист якого було звернення до суду, а вже надалі опосередкований (похідний) прибуток отримує учасник [5, с. 45]. В українському законодавчому просторі можливість пред'явлення похідного позову запроваджена Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів щодо захисту прав інвесторів» № 289-VIII від 7 квітня 2015 року (набрав чинності з 1 травня 2016 року) відповідно до якого акціонери, учасники українських компаній отримали можливість звертатися до суду з похідними позовами [6].

За своєю юридичною природою похідний позов – це спір між юридичною особою та посадовою особою товариства, хоча позов подає тільки особа, якій законом надано право звертатися до суду з таким позовом – стаття 54 ГПК України, тобто в розумінні цієї статті вказана особа не є позивачем, це особа з особливим процесуальним статусом (курсив авторів – Л.З., І.З.). Термін «похідний позов» у статті 54 ГПК України не використовується, але це не впливає на суть питання. В оглядах судової практики судді Верховного Суду аналізують рішення з позиції «похідного позову» та вживання цього терміна [7]. Юридична особа набуває статусу позивача, але не має права здійснювати свої процесуальні права та обов'язки без згоди особи, яка пред'явила позов. Також з урахуванням особливостей

похідного позову посадова особа, до якої пред'явлено позов, немає права представляти юридичну особу та призначати іншу особу для представництва юридичної особи у цій справі [8, с. 5].

У частині 1 статті 54 ГПК України чітко визначено перелік осіб, яким надано законом право звертатися до суду в інтересах юридичної особи у спорах про відшкодування збитків, заподіяних їй посадовою особою. Зокрема, похідний позов до посадової особи товариства мають право пред'явити власник (власники), учасник (учасники), акціонер (акціонери), якому (яким) сукупно належить 5 і більше відсотків статутного капіталу товариства (голосуючих акцій) або частка у власності юридичної особи якого (яких) сукупно становить 5 і більше відсотків [9]. В такому випадку ідеться про визначене коло учасників, які мають певне корпоративне право. Однак на сьогодні цей підхід не корелюється з положенням статті 96-1 ЦК України (із змінами, внесеними згідно із Законом № 4196-IX від 09.01.2025), в якій зазначено, що корпоративні права учасника юридичної особи належать засновнику, акціонеру та пайовику.

Щодо правильного визначення суб'єкта для звернення до суду є позиція Верховного Суду. Так, в огляді судової практики можна знайти роз'яснення з приводу того, що й сама юридична особа має право пред'явити похідний позов (наприклад, постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 05.12.2023 у справі № 917/178/23 [10]).

Кредитор не є носієм корпоративного інтересу, оскільки він перебуває з товариством у зобов'язальних, а не корпоративних правовідносинах, тобто не здійснює корпоративного контролю та не може діяти в інтересах товариства. Вважаємо, що тлумачення про таке право кредитора є розширювальним та суперечить природі похідного позову до посадової особи товариства.

Також доцільно звернути увагу і на те, що у статті 54 ГПК України законодавець використовує дві конструкції, як-то: «... сукупно належить 5 і більше відсотків статутного капіталу товариства (голосуючих акцій)» (деякі науковці слушно називають це майновим цензом [5, с. 52]), та «... частка у власності юридичної особи якого (яких) сукупно становить 5 і більше відсотків». Щодо майнового цензу – це питання компетенції законодавця, який шляхом збільшення чи зменшення відсотків намагається оптимізувати їх, редагуючи статтю 54 ГПК України (в попередній редакції статті було 10 і більше відсотків). Науковці також звертають увагу на це питання і навіть пропонують зменшити, умовно кажучи, «майновий ценз» до 1 відсотка у статутному капіталі [11, с. 142; 11, с. 50]. Проте такі пропозиції викликають заперечення, оскільки вважається, що надмірне зниження майнового цензу може призвести до значного зростання кількості звернень з боку дрібних міноритаріїв, які, використовуючи цю конструкцію, можуть спричиняти постійний тиск на керівництво [5, с. 52]. Вважаємо, що для застосування низького «майнового цензу» для пред'явлення похідного позову мав би бути високий рівень правосвідомості та правової культури всіх учасників корпоративних правовідносин, але це перспективи майбутнього в нашій країні.

Таким чином, законодавчі зміни знизили поріг участі з 10 % до 5 %, що розширило можливості для міноритаріїв щодо ініціювання відповідальності посадових осіб. Сама ж природа інституту похідного позову, як способу захисту, залишилась незмінною.

В деяких публікаціях автори, аналізуючи питання щодо характеристики учасників справи за похідним позовом, дійшли висновку, що зміст статті 54 ГПК України підтверджує можливість подання похідного позову в інтересах юридичної особи будь-якого виду та організаційно-правової форми [12, с. 85]. Цей висновок зроблено у зв'язку із застосуванням законодавцем у зазначеній

статті конструкції «... частка у власності юридичної особи ... ». На нашу думку, вказане формулювання не поширює похідний позов на всі юридичні особи, оскільки охоплює лише корпоративні форми, тобто ті, де частка у власності може бути виражена у відсотках. Судова практика підтверджує корпоративну природу похідного позову (наприклад, справа № 910/20363/17, постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду [7]).

Норми законодавства лише окреслюють загальні рамки відповідальності посадових осіб, а їхній зміст отримує конкретне наповнення в судових рішеннях. Саме практика Верховного Суду дає змогу визначити критерії, що відрізняють господарський ризик від протиправної поведінки, а також встановити умови ефективного застосування похідного позову.

Виходячи з викладених теоретичних міркувань, наступним аспектом нашого дослідження є аналіз судової практики, яка конкретизує зміст фідучіарних обов'язків посадових осіб та критерії їхньої відповідальності за поданням похідного позову. До прикладу розглянемо найбільш показові рішення Верховного Суду за період дії воєнного стану в країні (2022–2024 роки).

У 2022 році Верховний Суд зосередився на питаннях розподілу доказового навантаження та визначення складу цивільно-правового правопорушення, яке є підставою для відповідальності посадової особи. Так, постановою від 16.02.2022 у справі № 905/1575/20 (пункт 5) [13] Верховний Суд визначив, що для покладення відповідальності на директора необхідним є протиправність поведінки; наявність збитків; причинно-наслідковий зв'язок та вина. Цей підхід підтверджується у постанові Касаційного господарського суду Верховного Суду від 25.10.2022 року у справі № 918/1131/20 [14], де серед іншого зазначено, що сам факт зниження фінансових показників не є автоматичним доказом збитків від дій директора.

Водночас суд сформулював важливу особливість похідного позову, суть якої виявляється в тому, що саме посадова особа повинна доводити добросовісність своїх дій у разі спростування учасником юридичної особи презумпції, що фідуціарні обов'язки виконані належним чином [15, с. 23]. Такий підхід фактично є втіленням презумпції відповідальності за недобросовісні рішення, дії чи бездіяльність. При цьому суд звертає увагу на те, що значення має не лише формальне дотримання посадовою особою вимог законодавства та установчих документів, але й добросовісність, розумність та відповідність її дій інтересам товариства.

У 2023 році Велика Палата Верховного Суду чітко визначила природу похідного позову як захист **інтересу юридичної особи**, а не акціонера. У постанові від 01.03.2023, справа № 522/22473/15-ц підкреслено, що учасник товариства при поданні похідного позову не реалізує індивідуального суб'єктивного права, а діє в інтересах юридичної особи [16]. Одночасно суд уточнив, що стаття 54 ГПК України обмежується лише вимогами щодо **відшкодування збитків**, і не може поширюватися на інші корпоративні спори (наприклад, про визнання недійсними правочинів).

У постанові від 05.12.2023, справа № 917/178/23 [17] підтверджено, що право на позов належить не тільки учаснику, але й **самій юридичній особі**, а похідний позов є винятком, а не альтернативою звичайній позовній можливості товариства. Суд зазначив, що за похідним позовом учасник, член, акціонер набуває статусу процесуального представника юридичної особи, якій завдано збитків, але не має власного права на позов (у матеріальному значенні) до порушника. Касаційний господарський суд Верховного Суду у постанові від 19.07.2023, справа № 923/618/21 висловив про необхідність чіткого розмежування звичайних підприємницьких ризиків (особливо у кризовий період) та

збитків як наслідок протиправних дій і наголосив, що директор не відповідає за будь-який негативний результат, якщо діяв добросовісно та в межах звичайного ризику [18].

Судова практика 2024 року дає підстави стверджувати, що вона зосереджена на деталізації процесуальної сторони: застосування майнового порогу 5 %, повноважень учасника, заборони подвійного представництва та приєднання інших учасників до позову. До прикладу, Верховний Суд підтвердив, що учасник діє **без довіреності**, оскільки уповноважений законом. У справі № 910/2301/24 від 23.10.2024 суд наголосив, що учасник виконує функцію спеціального субституційного представника [19]. Крім того, Верховний Суд підкреслює недопустимість надмірного формалізму, особливо при відкритті провадження, якщо позов подано в інтересах юридичної особи. Також зазначено, що така категорія справ – це господарська юрисдикція і, посилаючись на статті 20 і 54 ГПК України та попередню судову практику вкотре акцентовано увагу на базових ознаках похідного позову. У цих та інших справах суд розуміє воєнний стан як нормативний режим, коли йдеться про загальні питання (строки, виконання, форс-мажор), але не змінює через нього саму логіку та природу похідного позову.

Утім, огляд судової практики, до якого ми звертаємось, – це дія воєнного стану в країні. Безумовно постає питання щодо наявності чи відсутності особливостей застосування похідного позову в умовах воєнного стану. Правила про суб'єктів позовного провадження щодо похідного позову, основні складові цивільного правопорушення, критерії юрисдикції, спеціальні ознаки похідного позову - залишилися такими ж як були сформульовані до початку повномасштабної війни (наприклад, постанови Великої Палати Верховного Суду у справах № Б15/101-08, № 910/12217/19, № 911/2129/17 та подальша

практика Касаційного господарського суду Верховного Суду). Це також простежується в Огляді практики Верховного Суду з вирішення господарських спорів з 2018 року по серпень 2025 року) [15].

Однак під впливом об'єктивних обставин відбулися певні процесуальні зміни, наприклад, запровадження дистанційних засідань, забезпечення безпеки та модифікація строків. У огляді судової практики від 05.03.2025 року зазначено, що у господарських спорах в умовах воєнного стану суд бере до уваги чи були об'єктивні перешкоди, викликані станом війни, які вплинули на виконання обов'язків та пред'явлення позовної заяви [20]. Сам факт воєнного стану не означає форс-мажор, який є підставою зміни договору без належного доведення впливу на договірні зобов'язання [21]. Тож, суди враховують умови «воєнного стану» як обставини, які мають значення для конкретної справи за умови доведення їх негативного впливу на діяльність юридичної особи.

З огляду судової практики також вбачається, що у період дії воєнного стану менше видно публічних кейсів, де просто застосовується похідний позов без врахування воєнних чинників, натомість збільшилась кількість спорів, де солідарно або субсидіарно розглядаються питання про виконання договорів, форс-мажорні обставини, вплив військових дій [21].

Особливістю судової практики у 2022–2024 рр. можна вважати і те, що судами оцінюється ширший контекст для пред'явлення похідного позову, як-то: можливість запобігти ризикам, активність керівника у кризових умовах, організація захисту активів та документації. Така динаміка судової практики – це свідчення трансформаційного процесу від формального до змістовного підходу не порушуючи принципу верховенства права.

Попередньо резюмуючи зазначимо, природа похідного позову, його конструкція та правові ознаки не піддавались змінам під

впливом воєнного стану, але на практиці, як ми це бачимо, зростають вимоги в частині доказування впливу воєнного стану чи обставин, пов'язаних із ними на дії та/або бездіяльність посадової особи; більше уваги приділяється процесуальним питанням, як-то: строки, можливість участі сторін в процесі (необхідно надати докази), безпекові питання, адаптація до сучасних реалій. Ба більше, економічні труднощі війни не є автоматичним доказом збитків, доцільно розмежовувати звичайні ризики воєнного часу та протиправні дії посадових осіб.

Судова практика воєнного періоду підкреслює, що негативні наслідки економічної кризи, спричинені війною, не можуть розглядатися як презумпція вини керівника або доказ збитків товариства. Директор зобов'язаний діяти добросовісно, розумно та в інтересах юридичної особи, а межі «звичайного господарського ризику» суди почали оцінювати з урахуванням форс-мажорних обставин.

Доцільно зазначити, що за таких умов зростає кількість похідних позовів через контроль менеджменту, а позов набуває як превентивного значення, так і властивостей конкретного міноритарного інструмента корпоративної безпеки.

Безумовно, воєнний стан вплинув на процесуальні аспекти застосування інституту похідного позову, підтвердженням чого є те, що суди враховують обставини, пов'язані із мобілізацією сторін, запровадженням обмежень доступу до документів, безпекових загроз, можливості дистанційної участі та організації судового розгляду. Однак ці обставини визнаються значущими **лише за умови їх належного підтвердження**, що узгоджується з принципом змагальності та стандартом доказування в господарському процесі.

Висновки. Похідний позов залишається важливим інструментом захисту корпоративних прав та інтересів юридичної особи. Вплив воєнного стану на застосування інституту похідного позову має

опосередкований характер, змінює інтенсивність та контекст його використання, не трансформує ані доктринальної сутності, ані правових умов притягнення посадових осіб товариства до відповідальності.

Наявні аналітичні звіти Верховного Суду щодо вирішення господарських спорів під час воєнного стану фокусуються на категоріях спорів (форс-мажор, виконання зобов'язань, збереження майна тощо) без виокремлення похідних позовів як самостійної статистичної групи. Водночас доктринальні дослідження та аналіз окремих постанов Касаційного господарського суду Верховного Суду свідчать про поступове посилення уваги до інституту похідного позову та розширення сфери його застосування.

Реальний зміст інституту похідного позову формується не стільки нормами законодавства, скільки підходами Верховного Суду до тлумачення та застосування статті 54 ГПК України. Тому для розуміння його практичної функції необхідним є звернення до судових рішень. Подальший розвиток досліджуваного інституту потребує удосконалення процесуальних норм і узгодження з європейськими підходами.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2002 року № 435-IV, поточна редакція від 05.10.2025. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 15.11.2025).

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV, втрата чинності 28.08.2025. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (дата звернення: 15.11.2025).

3. Про товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-IV, поточна редакція від 28.08.2025. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>. (дата звернення: 15.11.2025).

4. Попов Ю. Похідні (непрямі позови): іноземний досвід та українські перспективи. *Українське комерційне право*. 2012. № 12. С. 55-65. [Електронний ресурс]. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3012191.

5. Степанова Тетяна. Місце похідного позову в системі захисту у господарському судочинстві. *Юридичний журнал «Право України» (україномовна версія)*. 2020. № 7. С. 44-56. [Електронний ресурс]. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2020_7/pravo_2020_7-s3.

6. Про внесення змін до законодавчих актів щодо захисту прав інвесторів : Закон України № 289-VIII від 7 квітня 2015 року, поточна редакція від 01.01.2023. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-19#Text>. (дата звернення: 17.11.2025).

7. Вронська Ганна, суддя Верховного Суду. «Похідні позови» у судовій практиці Верховного Суду. [Електронний ресурс]. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Vronska_.pdf. (дата звернення: 16.11.2025).

8. Огляд судової практики Верховного Суду у спорах про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) її посадової особи. Верховний Суд. [Електронний ресурс]. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KGS_vidshkod_zbutku_posadova_osoba.pdf (дата звернення: 17.11.2025).

9. Господарський процесуальний кодекс від 6 листопада 1991 року №1798-XII, поточна редакція від 31.10.2025. Верховна Рада України. Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

10. Огляд судової практики Верховного Суду у спорах про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) її посадової особи. Верховний Суд. [Електронний ресурс]. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KGS_vidshkod_zbutku_posadova_osoba.pdf (дата звернення: 17.11.2025).

11. Т. С. Гудіма, Н. О. Герасименко, Перспективи правового регулювання похідного позову в Україні. *Економіка та право*. № 3 (45), 2016. С. 140-146. [Електронний ресурс]. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economiclaw/article/view/9540/8725>; Г. Смірнов, Похідний позов: особливості та проблеми правового регулювання в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. Цивільне право і процес. 2019. № 6. С. 44-51. [Електронний ресурс]. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/9.pdf>.

12. Челебій-Кравченко Ю. К. Загальна характеристика учасників справи за похідним позовом. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2018. С. 85-88. [Електронний ресурс]. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/23.pdf.

13. Постанова, Касаційного господарського суду Верховного Суду від 16 лютого 2022 року, справа № 905/1575/20. ipLex. [Електронний ресурс]. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=10392222&red=10000368224f7a7bf37205e51be5e8c69828e7&d=5> (дата звернення: 17.11.2025).

14. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 25 жовтня 2022 року, справа № 918/1131/20. [Електронний ресурс]. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=107100665&red=100003bad6fb5238dd71015f4cce3553f12476&d=5>

15. Огляд судової практики Верховного Суду у справах про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) її посадової особи з 2018 по серпень 2025 року. Верховний Суд. [Електронний ресурс]. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad_KGS_vidshkod_zbutku_posadova_osoba.pdf (дата звернення: 17.11.2025).

16. Постанова від 01 березня 2023 року, справа № 522/22473/15-ц. Верховний Суд, Велика палата. LIGA 360. [Електронний ресурс]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C024760> (дата звернення: 18.11.2025).

17. Постанова, Касаційного господарського суду Верховного Суду від 05 грудня 2023 року № 917/178/23. ipLex. [Електронний ресурс]. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115820663&red=100003ea576265ddd81a836b6adflc05325536&d=5> (дата звернення: 18.11.2025).

18. Касаційний господарський суд Верховного Суду, постанова від 19.07.2023 у справі № 923/618/21. ПРОТОКОЛ уа. Юридичний інтернет ресурс. [Електронний ресурс]. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_19_07_2023_roku_u_spravi_923_618_21/ (дата звернення: 18.11.2025).

19. Касаційний господарський суд Верховного Суду постанова від 23.10.2024 у справі № 910/2301/24. ПРОТОКОЛ уа. Юридичний інтернет ресурс. [Електронний ресурс]. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_23_10_2024_roku_u_spravi_910_2301_24/ (дата звернення: 18.11.2025).

20. Огляд судової практики Верховного Суду з вирішення господарських спорів в умовах воєнного стану. Верховний Суд. LIGA 360. [Електронний ресурс]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/VSS01459?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.11.2025)

21. Огляд судової практики Верховного Суду з вирішення господарських спорів в умовах воєнного стану. Верховний Суд. [Електронний ресурс]. URL: upreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_KGS_gosp_spori_voen_stan.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.11.2025).

References:

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2002 roku № 435-IV, potochna redaktsiia vid 05.10.2025. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. [Electronic resource]. N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (data zvernennia: 15.11.2025). [in Ukrainian].

2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku № 436-IV, vtrata chynnosti 28.08.2025. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. [Electronic resource]. N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (data zvernennia: 15.11.2025). [in Ukrainian].

3. Pro tovarystvo z obmezhenoiu ta dodatkovoiu vidpovidalnistiu : Zakon Ukrainy vid 6 liutoho 2018 roku № 2275-IV, potochna redaktsiia vid 28.08.2025. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. [Electronic resource]. N. p. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>. (data zvernennia: 15.11.2025). [in Ukrainian].

4. Popov, Yu. (2012). Pokhidni (nepriami pozovy): inozemnyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy. *Ukrainske komertsiiine pravo*. № 12. 55-65. [Electronic resource]. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3012191. [in Ukrainian].

5. Stepanova, Tetiana (2020). Mistse pokhidnoho pozovu v systemi zakhystu u hospodarskomu sudochynstvi. *Yurydychnyi zhurnal «Pravo Ukrainy» (ukrainomovna versiiia)*. № 7. 44-56. [Electronic resource]. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2020_7/pravo_2020_7-s3. [in Ukrainian].

6. Pro vnesennia zmin do zakonodavchykh aktiv shchodo zakhystu prav investoriv : Zakon Ukrainy № 289-VIII vid 7 kvitnia 2015 roku, potochna redaktsiia vid 01.01.2023. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. [Electronic resource]. N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-19#Text>. (data zvernennia: 17.11.2025). [in Ukrainian].

7. Vronska Hanna, suddia Verkhovnoho Sudu. «Pokhidni pozovy» u sudovii praktytsi Verkhovnoho Sudu. [Electronic resource]. N. p. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Vronska_.pdf. (data zvernennia: 16.11.2025). [in Ukrainian].

8. Ohliad sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu u sporakh pro vidshkoduvannia zbytkiv, zapodiianykh yurydychnii osobi diiamy (bezdiialnistiu) yii posadovoi osoby. Verkhovnyi Sud. [Electronic resource]. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KGS_vidshkod_zbutku_posadova_osoba.pdf. (data zvernennia: 17.11.2025). [in Ukrainian].

9. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks vid 6 lystopada 1991 roku №1798-XII, potochna redaktsiia vid 31.10.2025. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. [Electronic resource]. N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>. (data zvernennia: 18.11.2025). [in Ukrainian].

10. Ohliad sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu u sporakh pro vidshkoduvannia zbytkiv, zapodiianykh yurydychnii osobi diiamy (bezdiialnistiu) yii posadovoi osoby. Verkhovnyi Sud. [Electronic resource]. URL: <https://court.gov.ua/storage/portal/>

[supreme/oglyady/Oglyad_KGS_vidshkod_zbutku_posadova_osoba.pdf](https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KGS_vidshkod_zbutku_posadova_osoba.pdf). (data zvernennia: 17.11.2025). [in Ukrainian].

11. T. S., Hudima, N. O., Herasymenko (2016). Perspektyvy pravovoho rehuliuвання pokhidnoho pozovu v Ukraini. *Ekonomika ta pravo*. № 3 (45), 140-146. [Electronic resource]. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economiclaw/article/view/9540/8725>. [in Ukrainian]; H., Smirnov (2019). Pokhidnyi pozov: osoblyvosti ta problemy pravovoho rehuliuвання v Ukraini. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. Tsyvilne pravo i protses*. № 6. 44-51. [Electronic resource]. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/9.pdf>. [in Ukrainian].

12. Chelebii-Kravchenko, Yu. K. (2018). Zahalna kharakterystyka uchasykiv spravy za pokhidnym pozovom. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 2. 85-88. [Electronic resource]. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/23.pdf. [in Ukrainian].

13. Postanova, Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 16 liutoho 2022 roku, sprava № 905/1575/20. iPLex. [Electronic resource]. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=103922222&red=10000368224f7a7bf37205e51be5e8c69828e7&d=5>. (data zvernennia: 17.11.2025). [in Ukrainian].

14. Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 25 zhovtnia 2022 roku, sprava № 918/1131/20. [Electronic resource]. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=107100665&red=100003bad6fb5238dd71015f4cce3553f12476&d=5>. [in Ukrainian].

15. Ohliad sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu u sporakh pro vidshkoduvannia zbytkiv, zapodiianykh yurydychnii osobi diiamy (bezdiialnistiu) yii posadovoi osoby z 2018 po serpen 2025 roku. Verkhovnyi Sud. [Electronic resource]. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KGS_vidshkod_zbutku_posadova_osoba.pdf. (data zvernennia: 17.11.2025). [in Ukrainian].

16. Postanova vid 01 bereznia 2023 roku, sprava № 522/22473/15-ts. Verkhovnyi Sud, Velyka palata. LIGA 360. [Electronic resource]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C024760>. (data zvernennia: 18.11.2025). [in Ukrainian].

17. Postanova, Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 05 hrudnia 2023 roku №

917/178/23. ipLex. [Electronic resource]. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115820663&red=100003ea576265ddd81a836b6adf1e05325536&d=5>. (data zvernennia: 18.11.2025). [in Ukrainian].

18. Kasatsiinyi hospodarskyi sud Verkhovnoho Sudu, postanova vid 19.07.2023 u spravi № 923/618/21. PROTOKOL ua. Yurydychnyi internet resurs. [Electronic resource]. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_19_07_2023_roku_u_spravi_923_618_21/ (data zvernennia: 18.11.2025). [in Ukrainian].

19. Kasatsiinyi hospodarskyi sud Verkhovnoho Sudu postanova vid 23.10.2024 u spravi № 910/2301/24. PROTOKOL ua. Yurydychnyi internet resurs. [Electronic resource]. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_23_10_2024_roku_u_spravi_910_2301_24/. (data zvernennia: 18.11.2025). [in Ukrainian].

20. Ohliad sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu z vyrishennia hospodarskykh sporiv v umovakh voiennoho stanu. Verkhovnyi Sud. LIGA 360. [Electronic resource]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/VSS01459?utm_source=chatgpt.com. (data zvernennia: 18.11.2025). [in Ukrainian].

21. Ohliad sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu z vyrishennia hospodarskykh sporiv v umovakh voiennoho stanu. Verkhovnyi Sud. [Electronic resource]. URL: upreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KGS_gosp_spori_voen_stan.pdf?utm_source=chatgpt.com. (data zvernennia: 18.11.2025). [in Ukrainian].

Zagoruy L. M., Zagoruy I. S. Derivative action: certain legislative changes and judicial practice under martial law. – Article.

The article examines the institution of derivative actions in commercial litigation as a mechanism for corporate control and for the liability of company officers. The authors conduct a comprehensive

analysis of judicial practice concerning the application of derivative actions during the period of martial law in Ukraine in 2022–2024. The study reviews the regulatory framework, selected scholarly approaches, key Supreme Court decisions, and current trends in the development of officers' liability.

It has been established that martial law in Ukraine does not fundamentally alter the legal nature or basic characteristics of the derivative action recognized by current legislation, nor does it transform its doctrinal essence or the legal grounds for holding company officers liable. However, as confirmed by judicial practice, there is a noticeable shift of emphasis toward the procedural aspects of applying the derivative action, as well as an increase in the number of such claims during wartime. This phenomenon is evidently attributable to the strengthening of corporate control over company officers in crisis economic conditions.

Keywords: derivative action, corporate liability, damages, company officer, commercial procedure, judicial practice, martial law, minority shareholders.

Авторська довідка:

Загоруй Людмила Миколаївна – кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Orcid iD: <https://orcid.org/0000-0002-7374-4137>

Загоруй Іван Семенович – кандидат історичних наук, доцент кафедри господарсько-правових та суспільно-політичних дисциплін Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Orcid iD: <https://orcid.org/0000-0002-7043-1645>

Стаття надійшла до редакції 2 листопада 2025 р.